

جهاد اقتصادی در بخش‌های امور زیربنایی و تولیدی

تدوین: کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی^۱

چکیده

طرح مسأله جهاد اقتصادی بیانگر نیاز کشور به یک حرکت جهادی، جهت فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی موجود، از جمله تحمل ریاضت‌های ناشی از تحریم‌های بین‌المللی، و نیز جهش در جهت پیشرفت است. در همین راستا کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی اقدام به تهیه این گزارش نموده است. در این نوشتار ابتدا مفاهیم مرتبط با جهاد اقتصادی تبیین شده و در ادامه وضعیت اقتصادی کشور تشریح، و با وضعیت برخی کشورهای منطقه و جهان مورد مقایسه قرار گرفته است؛ و در نهایت راهکارهایی در جهت حل معضلات مطرح شده، ارایه گردیده است.

واژگان کلیدی:

فرهنگ جهادی، جهاد اقتصادی، تولید، تولید ملی، امور زیربنایی.

۱ - کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام (تلفن: ۲۲۲۵۸۸۹۹)

مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای:

من این سال (سال ۱۳۹۰) را سال جهاد اقتصادی نامگذاری می‌کنم و از مسئولان کشور، چه در دولت، چه در مجلس، چه در بخش‌های دیگری که مربوط به مسائل اقتصادی می‌شوند و همچنین از ملت عزیزمان انتظار دارم که در عرصه اقتصادی با حرکت جهادگونه کار کنند. مجاهدت کنند، حرکت طبیعی کافی نیست، باید در این میدان، حرکت جهشی و مجاهدانه داشته باشیم

مقدمه:

در پیش بودن اجرای دومین برنامه از سند چشم‌انداز و پنجمین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (که مقام معظم رهبری اجرای آن را به انقلاب اقتصادی تعبیر نموده‌اند) و ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و سیاست‌های کلی نظام در حوزه‌های گوناگون، همچنین اقدامات اولیه برای تدوین الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت، بی‌گمان شرایطی استثنایی را برای پیشبرد اهداف نظام اسلامی به ویژه در حوزه اقتصادی فراهم ساخته است، که نیازمند حرکتی جهادگونه به ویژه در جهت تحقق اهدافی همچون: رشد مستمر و پرشتاب به میزان ۸٪ نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی، توسعه سرمایه‌گذاری، بهبود فضای کسب و کار، حمایت از شکل‌گیری بازارهای رقابتی و تأکید بر راهبرد توسعه صادرات به ویژه در بخش خدمات است.

طرح مسأله جهاد اقتصادی بیانگر نیاز کشور به یک حرکت جهادگونه در جهت فائق آمدن بر مشکلات اقتصادی موجود، از جمله تحمل ریاضت‌های ناشی از تحریم‌های بین‌المللی، و نیز جهش در جهت حرکت به سمت پیشرفت کشور می‌باشد. با توجه به طرح این شعار بایسته است که موضوع اقتصاد به اولویت و مسأله اول کشور تبدیل گردیده و عزم جدی مردم و مسئولین نظام بدین سمت و سو معطوف گردد.

نکته حائز توجه در تعبیر حکیمانه مقام معظم رهبری، تلفیق دو مفهوم (جهاد) و (اقتصاد) است، که بیانگر پیوستگی توأم ارزش‌های مادی و معنوی، و نگاه جامع و چند وجهی آموزه‌های اسلام به دنیا و آخرت، در تعامل با یکدیگر است. (جهاد) واژه‌ای مقدس و حاکی از تلاش مجدانه و بکارگیری تمام قوا در

راه خدا و در تقابل با دشمنان دین است. در بیانات مقام معظم رهبری در خصوص تفسیر عبارت جهاد اقتصادی آمده است: "جهاد اقتصادی صرفاً تلاش اقتصادی نیست. جهاد یک بار معنایی ویژه‌ای دارد. هر تلاشی را نمی‌شود گفت جهاد. در جهاد، حضور و رویارویی با دشمن مفروض است. انسان یک تلاشی می‌کند، دشمن در مقابل او نیست، اما یک وقت شما می‌خواهید یک تلاشی را انجام دهید که به خصوص دشمن سینه به سینه شما ایستاده است، این می‌شود جهاد. جهاد اقتصادی یعنی مبارزه اقتصادی."

آیات و روایات دینی نیز تلاش و کوشش در راه خدا، و در جهت نیل به اهداف مقدس را تحت عنوان جهاد نام نهاده اند، که این فعالیت جهادی؛ ایثار، فداکاری و کوشش مستمر در نیل به هدف را در بر می‌گیرد.

۱- تعریف مفاهیم:

۱-۱- فرهنگ جهادی

مجموعه‌ای از اندیشه‌ها، باورها و رفتارهای جهادی که برگرفته از مکتب اسلام ناب محمدی (ص) است؛ و صفاتی نظیر تقوی، ولایت مداری، تواضع، جوشش با مردم، مشورت، صداقت، امانتداری، عدالت‌خواهی، ساده زیستی، ایثار، خودباوری، نوآوری، مبارزه با فقر و ظلم، پرهیز از گروه‌گرایی و تلقی کار به عنوان عبادت، در آن برجستگی خاص دارد، فرهنگ جهادی نامیده می‌شود.

۱-۲- مدیریت جهادی

مجموعه‌ای از عوامل مؤثر (برنامه‌ریزی، سازماندهی، اجرا و نظارت) در اداره یک واحد سازمانی یا پروژه عمرانی، فرهنگی، اجتماعی مبتنی بر اعتقاد، امید، خلاقیت، نوآوری، ارزش آفرینی، مشارکت مردمی، صرفه جویی و آینده‌نگری که در چارچوب فرهنگ و روحیه جهادی شکل می‌گیرد، مدیریت جهادی نامیده می‌شود.

به عنوان مثال برخی از خصوصیات فرهنگ و مدیریت جهادی، که در نهاد جهاد سازندگی کشور موجد اقداماتی ارزشمند و گام‌های بلندی در جهت محرومیت زدایی، و توسعه روستاها و بخش کشاورزی گردیده، به قرار زیر است:

- وجود ساختارهای منعطف و تعدیل در ضوابط متصلب سازمانی،
- اعتماد به افراد و استفاده از مکانیزم‌های خودکنترلی و کنترل جمعی،
به جای استفاده از فرایند کنترل از بالا،
- توجه خاص سازمان به پرورش نیروی انسانی کمال‌جو به عنوان اصلی‌ترین منبع پیشرفت و سازندگی،
- قربات اهداف فردی و سازمانی، و احساس همدلی با اهداف سازمان،
- توجه و تأکید تام به اثر بخشی موثر و مثبت به جای کارایی صرف،
- فضای منعطف سازمانی در جهت نوآوری و خلاقیت کارکنان،
- تعهد و اخلاص نسبت به اسلام و انقلاب،
- روحیه ساده‌زیستی و قناعت ،
- احساس امنیت و آرامش،
- نگرش عبادی به کار در سازمان،
- سیستم ارزشیابی دوره‌ای (مشابه با سیستم مدیریت بر مبنای هدف و نتیجه)،
- شبکه اطلاعات و ارتباطات گسترده سازمانی؛ و حداقل حجم ارتباطات رسمی، کنترل شده و محرمانه،
- اعتماد به اهداف و نیات سازمانی از سوی نیروهای انسانی،
- آمادگی برای قبول مسئولیت و تلاش مجدانه در رده‌های مختلف سازمان،
- پویایی نهادی، مردمی بودن و عدم تمرکزگرایی شدید در انجام امور،
- بهره‌گیری از سیستم‌های بازخور، و فرآیند رفت و برگشت در تصمیم‌گیری،
- نگرش به بوروکراسی و مقررات اداری به‌عنوان وسیله تحقق اهداف،
- وجود تنوع در شیوه‌های اجرایی،
- قدرت عمل و مانور مدیران واحدها و مناطق،
- شیوه‌های هدایت و مدیریت همدلانه و نزدیکی بین مدیران و کارکنان،

- تصور مشترک اعضاء از سازمان و اهداف آن،
- تلاش برای حفظ و گسترش اعتبار و منزلت سازمانی جهاد،
- وجود فضای رقابت سالم و سازنده بین مناطق و واحدهای استانی.

۳-۱- فرهنگ جهادی از منظر امام خمینی (ره)

- توجه به خدا در همه امور،
- خودسازی را از خود شروع کنیم و سپس به ساختن دیگران بپردازیم.
- زنده نگه داشتن روحیه خدمتگزاری و عشق به مردم،
- جلوگیری از فساد و انحراف در انجام وظایف،
- عدم انجام کارهای خلاف قانون و مقررات، و خلاف مصلحت نظام اسلامی،
- عدم دخالت در امور دیگران،
- زنده نگه داشتن روحیه ایثار و شهادت،
- توجه بیشتر به روستا و روستائیان،
- توجه به رسالت اصلی و تاریخی جهاد،
- عزت و اقتدار بخشیدن به انقلاب اسلامی با اقدامات جهادی،
- توجه به محرومیت‌زدایی و فقرزدایی،
- توجه به اصل وحدت، همدلی و همکاری،
- استقرار اسلام انقلابی و استواری اسلام ناب محمدی (ص) در جهان.

۴-۱- فرهنگ جهادی از منظر مقام معظم رهبری

- اهتمام به حفظ ارزش‌های جهادی،
- حفظ هویت انقلابی و ارزشی جهاد،
- احساس مسئولیت و مدیریت مسئولانه و منسجم، با پایبندی به ارزش‌های الهی و اسلامی،
- حفظ روحیه جهادی و حزب الهی،
- الگو بودن در همه کارها خصوصاً در نظام اداری اسلامی،
- جلوگیری از تجزیه یا محو جهاد،

- انسان پروری،
- تمسک به ایمان انقلابی و جهادی،
- خستگی ناپذیری، نوآوری و خلاقیت،
- رعایت معیارهای دینی، انقلابی و جهادی.

۲- شاخص‌های جهاد اقتصادی:

رهبر معظم انقلاب طی بیانات خود در جمع زائران حرم رضوی در ارتباط با تعیین شاخص‌های جهاد اقتصادی فرمودند: "آنچه در این زمینه با عنوان شاخص وجود دارد و مهم است، رشد پرشتاب کشور به میزان تعیین شده در برنامه پنجم است، که اعلام شده است. یعنی حداقل رشد هشت درصدی. در این رشد، سهم بیشتر مربوط به بهره‌وری است؛ یعنی ما بتوانیم از امکانات کشور به شکل بهتری استفاده کنیم. من دو سال قبل در زمینه مسئله صرفه جویی و مشکلاتی که در باب بهره‌وری وجود دارد، در همین سخنرانی اول سال مطالبی عرض کردم. مردم باید این‌ها را بدانند. من به مسئولان کشور توصیه می‌کنم که در زمینه اهمیت ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی کشور با مردم حرف بزنند؛ بگویند ارتقاء سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی کشور، و همچنین کاهش فاصله درآمدی دهک‌های بالا و پائین جامعه - این شکاف درآمدها، شکاف اقتصادی بین بخش‌های مختلف جامعه - چقدر اهمیت دارد. این فاصله‌ها و شکاف‌ها مطلوب ما نیست. اسلام نمی‌پسندد. تا حدی که در برنامه پنجم تعیین شده است، باید تلاش کنند این کارها انجام بگیرد. کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال در کشور، از جمله مسائل بسیار اساسی و مهم است. همچنین مسئله افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، و کمک به بخش خصوصی که بتواند در زمینه مسائل اقتصادی کشور سرمایه‌گذاری کند، از جمله مسائل مهم و اساسی است، که یکی از کارهای مهم در این باب، ایجاد تعاونی‌ها است، که بوسیله تعاونی‌ها سرمایه‌های بزرگ تشکیل بشود، و بتواند در مسائل مهم اقتصادی کشور سرمایه‌گذاری کنند، و گره‌های مهم را باز کنند و دولت بتواند این کار را انجام دهد. بایستی زیر ساخت‌های حقوقی و قانونی‌اش آماده شود. این، یعنی حمایت از شکوفائی کار.

صرفه جویی در مواد اساسی، از جمله صرفه جویی در مصرف آب. امروز نود درصد آبی که ما در کشور مصرف می‌کنیم در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. اگر دولت به توفیق الهی بتواند شیوه‌های آبیاری کشاورزی را اصلاح کند، اگر از این نود درصد، ده درصد کم بشود، شما ببینید چه اتفاقی می‌افتد. غیر از بخش کشاورزی، در همه بخش‌های دیگر، بخش خانگی، بخش صنعتی و بخش‌هایی که احتیاج به آب دارند، ما فقط از ده درصد آب کشور داریم استفاده می‌کنیم. اگر ما بتوانیم در بخش کشاورزی ده درصد صرفه جویی کنیم، ببینید چه اتفاقی می‌افتد. در واقع امکانات بهره‌برداری از آب در بخش غیر کشاورزی دو برابر می‌شود که این بسیار چیز مهم و با ارزشی است."

شاخص‌های کلان مطرح شده در این بیانات را می‌توان به ترتیب زیر برشمرد:

- رشد پرشتاب کشور
- افزایش بهره‌وری
- کاهش فاصله درآمدی دهک‌های بالا و پائین جامعه
- کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال
- افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
- توسعه بخش تعاون
- صرفه‌جویی و اصلاح الگوی مصرف

۳- راهکارهای جهاد اقتصادی در زیربخش‌های مختلف امور زیربنایی و تولیدی

محورها، اولویت‌ها و راهبردهای جهاد اقتصادی در زیربخش‌های مختلف

امور زیربنایی و تولیدی شامل موارد ذیل می‌گردد:

- کشاورزی، آب و منابع طبیعی،
- انرژی،
- فناوری اطلاعات و ارتباطات،
- مسکن و شهرسازی،
- حمل و نقل،
- صنعت و معدن، و خدمات.

۱-۳- اولویت جهاد اقتصادی در بخش کشاورزی، آب و منابع طبیعی

در بخش کشاورزی، می‌توان "افزایش ضریب بهره‌وری آب و ضریب تبدیل آن به ماده خشک، از وضع موجود، به متوسط جهانی" و "تحقق تامین ۹۰ درصد نیاز مواد غذایی جامعه با تولیدات داخلی" را مهم‌ترین محورهای جهاد اقتصادی قلمداد نمود.

در حال حاضر ضریب بهره‌وری آب در بخش کشاورزی در کل کشور ۴۱ درصد است، درحالی‌که متوسط جهانی ۶۵ درصد می‌باشد. بهره‌وری پایین باعث بروز بحران آب شده، این در حالی است که بیش از مساله کمبود آب، کشور از مشکل عدم مدیریت بهینه منابع آب موجود رنج می‌برد.

از سوی دیگر ضریب تبدیل آب به محصولات کشاورزی (زرعی و باغی) در کشور ۹۰۰ گرم است، که با متوسط جهانی این ضریب تبدیل، فاصله زیادی دارد. در بسته پیشنهادی کمیته کشاورزی، منابع طبیعی و امنیت غذایی؛ برای برنامه پنجم کشور، پیش‌بینی شده است که این رقم به ۱۴۰۰ گرم برسد.

راهبردها و سیاست‌های ذیل جهت تحقق جهاد اقتصادی در بخش کشاورزی توصیه می‌گردد:

۱-۱-۳- اقدامات اصلاحی در بخش کشاورزی

اجرای دقیق قوانین مصوب (قانونمداری)

همان دلایلی که تا کنون موجب عدم اجرای قانون بوده‌اند؛ همچنان وجود دارند، و سیاست تنظیم بازار از طریق واردات که نتیجه آن، آسیب به تولید و تولیدکنندگان بخش کشاورزی است، تداوم داشته است؛ این در حالی است که مقام معظم رهبری در حمایت از تولید داخلی در مقابل واردات بی‌رویه تأکید فرمودند "فراوانی و ارزانی خوب است، اما از آن مهم‌تر رشد صنعت داخل است، و نباید به استناد دلایل واهی دروازه را به روی واردات باز کرد".

در این راستا ضروریست با اجرای صحیح و دقیق قوانین حمایت از تولید کنندگان داخلی، زمینه شکوفایی بخش کشاورزی مهیا گردد.

راهبردهای توسعه کشاورزی

توسعه متوازن بخش‌های اقتصادی با اولویت تخصیص منابع به بخش کشاورزی، به عنوان راهبرد مطلوب، مورد تأکید است. این امر نیازمند تمهیداتی همچون اقتصادی کردن تولید و افزایش درآمد روستائیان، تکمیل زنجیره‌ی ارزش و تقویت رقابت‌پذیری محصولات کشاورزی، توسعه بازار و اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی، شکوفاسازی بخش غیر دولتی و واگذاری تصدی‌گری، توسعه دانایی، برون‌سپاری خدمات فنی - تخصصی و ارتقای بهره‌وری، گسترش کشاورزی صنعتی و خدمات نوین، اعمال مقررات تولید، ارتقای کیفیت و سلامت محصولات تولیدی می‌باشد.

توجه به مزیت رقابتی

با عنایت به اینکه جهت‌گیری کشورها از مزیت نسبی به سوی مزیت رقابتی است، این امر بایستی در کانون توجه قرار گیرد. یکی از راه‌های مهم ایجاد و ارتقاء توان رقابتی تولیدات بخش کشاورزی، ایجاد پیوندهای عمودی و افقی، یا مدیریت صحیح زنجیره عرضه است. بنابراین چنانچه پیوندهای بین کشاورزان و عوامل مختلف در بخش کشاورزی، به شیوه مناسبی برقرار گردد، زمینه ارتقاء توان رقابتی محصولات کشاورزی در عرصه جهانی فراهم خواهد گردید.

تقدم حمایت از تولید

تجارب گذشته نشان می‌دهد با حفظ رابطه مبادله، در گام نخست، تولید کنندگان کشاورزی حمایت و حفاظت می‌شوند. حمایت از تولیدکننده موجب تحرک در ظرفیت‌های راکد، رشد سریع تولید، رشد بهره‌وری، کاهش قیمت تمام شده، و افزایش رفاه مصرف‌کنندگان می‌گردد؛ و تولید بیشتر داخلی، از تأثیر منفی فزونی عرضه، کاسته، و درآمد تولیدکننده را حفظ، و موجب ارتقاء توان و رفاه آنان می‌شود.

انعطاف‌پذیری در سیاست ارزی

استمرار حیات بازار ارز کشور همگام با دیگر بازارهای بین‌المللی، متضمن رعایت قاعده کلی «وجود یک قیمت» است. تغییر سطح عمومی قیمت‌ها (تورم)

در کشور و در سطح بین‌المللی، موجب تغییر در نرخ ارز شده، تا مانع انحراف در تخصیص منابع بین کالاها و خدمات داخلی و خارجی شود و قابلیت تولیدات داخلی در سطح بین‌المللی حفظ گردد.

حمایت تعرفه‌ای از تولید متناسب با نرخ ارز

نظام فعلی تعرفه‌ها امکان حمایت از تولیدات کشاورزی کشور را فراهم نمی‌آورد؛ و نیازمند اصلاح است. نرخ تعرفه ارتباط مستقیم با نرخ ارز دارد. در شرایط تثبیت نرخ ارز، افزایش نرخ اسمی تعرفه اجتناب‌ناپذیر است. تعرفه کالاهای حساس و مهم اهمیت بیشتری نسبت به میانگین تعرفه بخش دارند. مجوز جهاد کشاورزی برای تغییر سطح میانگین تعرفه‌ها در این بخش، نحوه تخصیص، و اختیار تعیین ابزار تعرفه‌ای مناسب محصولات کشاورزی ضروری است.

ایجاد مدیریت زنجیره تولید

هدف از ایجاد یا توسعه زنجیره تولید، حذف واسطه‌ها نیست؛ بلکه رقابت با واسطه برای رساندن بخشی از سود حاشیه بازار به تولیدکننده است. با کاهش سود حاشیه بازار، بدون اینکه هزینه مصرف‌کننده افزایش یابد، درآمد تولیدکننده افزایش می‌یابد. البته این راه‌حل به تنهایی کافی نبوده و جایگزین افزایش درآمد تولیدکنندگان از طریق ایجاد زیربناها و کاهش هزینه‌ها، و همچنین حمایت‌های داخلی به‌عنوان عوامل اساسی افزایش توان رقابت بخش کشاورزی نیست.

حمایت جامع از بخش کشاورزی

سبد حمایتی متناسب با ساختار تولید و ساختار بازار هر محصول، و کاربست ترکیبی و همزمان ابزارهای سیاستی، امری ضروریست. این حمایت در بستر نهادی موجود، امکانپذیر نمی‌باشد و نیازمند طراحی نظام حمایتی جدید، و نهاد کارآمد و متناسب با آن است. دو رویکرد اساسی موثر، کاهش قیمت تمام‌شده و سهیم شدن کشاورز در سود حاشیه بازار است؛ که موجب افزایش درآمد کشاورزان می‌شود.

۲-۱-۳- سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری

• ارتقای شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی،

• ارتقای سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به (یک سوم) در پایان برنامه،

• توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب، در راستای

تسریع در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن، و مهار آب‌هایی که

از کشور خارج می‌شود، با اولویت استفاده از منابع آبی مشترک،

• هدفمند کردن یارانه‌های آشکار و اجرای تدریجی هدفمند کردن یارانه‌های

غیر آشکار،

• اجرای طرح‌های توسعه روستایی، گسترش کشاورزی صنعتی، صنایع روستایی

و ارتقای سطح درآمد و زندگی روستائیان، ارایه خدمات نوین و اصلاح نظام

قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی.

• گسترش کمی و کیفی بیمه درمانی فراگیر و نظام تأمین اجتماعی،

• توسعه بخش تعاون با هدف توانمندسازی اقشار متوسط و کم درآمد جامعه

به نحوی که تا پایان برنامه پنجم توسعه سهم تعاون به ۲۵ درصد برسد.

• ارتقای بهره‌وری منابع، عوامل و فعالیت‌ها در بخش کشاورزی،

• ارتقای شاخص ضریب امنیت غذایی در محصولات اساسی و افزایش تولید و

فرآوری محصولات کشاورزی،

• حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی و منابع پایه،

• توسعه بازار، و صادرات محصولات و فرآورده‌های کشاورزی،

• ارتقای سطح امنیت سرمایه‌گذاری و تولید در بخش کشاورزی، و بهبود سطح

درآمد و زندگی کشاورزان، روستائیان و عشایر.

۳-۱-۳- اقدامات پیشنهادی در بخش‌های کشاورزی و آب

• تلاش جهادی در جهت تحقق اهداف برنامه‌های بخش آب و کشاورزی، به

ویژه رسیدن به رشد ۸ درصدی در سال،

• مدیریت بهره‌وری و تعیین شاخص‌های بهره‌وری،

- کاهش تصدی گری دولت و تدوین ضوابط مشارکت بخش غیردولتی،
- تشویق تشکل‌های صنفی و تخصصی در بخش کشاورزی و افزایش مشارکت آن‌ها در برنامه‌ریزی و اجرا،
- افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش با اتکا به منابع عمومی و غیردولتی،
- تنوع بخشی به سیاست‌های حمایتی در راستای روش‌های کارآمدتر،
- تحول در مدیریت اطلاعات و اطلاع رسانی،
- ارتقاء سلامت محصولات کشاورزی و مواد غذایی،
- ممانعت از واردات بی‌رویه محصولات کشاورزی،
- ارتقای بهره‌وری عوامل تولید، به ویژه آب،
- هماهنگی و اصلاح ساختار مدیریت آب،
- توسعه و بهره‌برداری از منابع آب در راستای تحقق توسعه پایدار،
- تعادل بین منابع تامین و مصارف آب، و جبران بیلان منفی آب‌های زیرزمینی،

۲-۳- فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)

در راستای طرح جهاد اقتصادی، مهم‌ترین محورهای فعالیت در این زیربخش را بایستی "تلاش در جهت کاهش شکاف دیجیتالی (اطلاعاتی و ارتباطی) کشور با کشورهای منطقه و جهان" و "بهبود شاخص آمادگی الکترونیکی کشور با توجه به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله" در نظر گرفت. فاوا در حوزه‌های گوناگون نقش بی‌بدیلی دارد. در ادامه به نقش و ابعاد گوناگون آن در اجرای فرمان رهبر معظم انقلاب در رابطه با جهاد اقتصادی پرداخته می‌شود.

۱-۲-۳- فاوا و اقتصاد دانش بنیان

فاوا نقشی بنیادین در حرکت جهادی به سوی اقتصاد دانش بنیان ۱ دارد. رشد و توسعه فناوری اطلاعات، ضرورت مبنایی استقرار اقتصاد دانش بنیان است. گزارش منتشره آنکتاد در سال ۲۰۰۷ بیانگر آنست که یک درصد افزایش در شاخص (Infodensity) که عبارت از مهارت‌های فاوا، همراه با زیرساخت‌های فاوا ۲ می‌باشد؛ موجب ۰/۳ درصد افزایش در GDP سرانه خواهد شد.

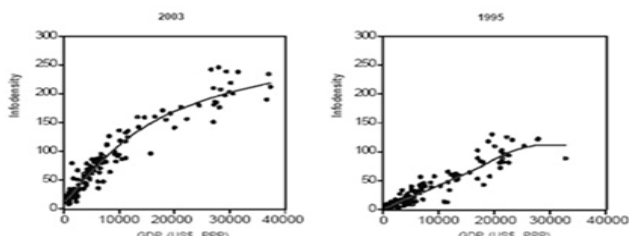
1 - Knowledge Base Economy

2 - ICT skills + ICT Infrastructure

تأثیرات فاوا در اقتصاد کلان

همبستگی مثبت بین GDP و شاخص *Infodensity*

Infodensity در اختصار عبارتست از وظیفمندی بهره‌ورانه فاوا در اقتصاد

۲-۲-۳- نقش فاوا در افزایش ثروت کشور

افزایش ثروت منوط به تولید بیشتر کالا و خدمات است، و این افزایش سطح، خود، تحت تأثیر دو مؤلفه مهم خواهد بود: (۱) افزایش سرمایه‌گذاری‌های جدید (۲) افزایش بهره‌وری.

(۱) افزایش سرمایه‌گذاری‌های جدید: بنا بر اعلام OECD توجه جدی به فاوا در موارد زیر تأثیر جدی در رشد اقتصاد کلان و تولید ثروت داشته است:

• نقش اثرگذار فاوا به عنوان بخش کامل‌کننده و پیشران^۱ در حوزه تولیدات کالا و خدمات،

• تأثیر فاوا در راستای نوآوری در دسترسی به سهم بیشتر از بازار،

• کمک فاوا در افزایش مهارت کارکنان و سازماندهی مناسب،

• فراهم آوردن امکان عدم تمرکز، و حرکت به سوی دورکاری در جهت کاهش هزینه‌ها، (۲) افزایش بهره‌وری: دومین موضوع مهم در تولید ثروت که نیازمند حرکتی جدی و جهادی می‌باشد، افزایش بهره‌وریست. این شاخص در میان دوازده کشور توسعه‌یافته حدود چهل‌ونه درصد، و در میان بیست کشور در حال توسعه سی‌ویک درصد می‌باشد. مطابق مطالعات انجام شده در زمینه بهره‌وری، فاوا در ارتباط با نیروی کار، سرمایه و تکنولوژی به‌گونه‌ای شگفت‌انگیز، اثرگذار است. اتوماسیون موجب افزایش تولید و کیفیت و کاهش هزینه‌ها و در نهایت موجب افزایش بهره‌وری می‌گردد.

1 - Enabler

رشد تولید و بهره‌وری در برنامه چهارم

سایر خدمات	خدمات عمومی	بازرگانی	ارتباطات	حمل و نقل	رشد تولید و بهره‌وری
۰/۹	۴/۳	۰/۱۱	۰/۱۸	۰/۱۱	میانگین رشد تولید
۶/۱	۲/۰	۶/۱	۸/۶	۶/۴	رشد بهره‌وری سرمایه
۵/۶	۳/۲	۷/۵	۰/۹	۰/۴	رشد بهره‌وری نیروی کار
۰/۲	۱/۱	۳/۴	۹/۷	۳/۴	رشد بهره‌وری کل عوامل تولید
۹/۲۱	۶/۳۳	۳/۳۰	۷/۴۳	۰/۳۹	سهام رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد بخش‌های اقتصادی

مأخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی سابق - دفتر اقتصاد کلان

۳-۲-۳- نقش فاوا بعنوان یک مولفه در توسعه کسب‌وکار

امروزه کسب و کار در حوزه‌های زیر بیشترین سطح اشتغال و درآمدزایی را به همراه دارد:

- سخت‌افزارها، اعم از رایانه‌های شخصی تا ابررایانه‌ها، و تجهیزات جانبی اعم از سرمایه‌ای یا مصرفی، طیف وسیعی از تولیدات را در بر می‌گیرد، و امروزه بازار بسیار گسترده‌ای را به خود اختصاص داده است.
- نرم‌افزارها، اعم از نرم‌افزارهای سیستمی، نرم‌افزارهای کاربردی و یکپارچه‌سازی سامانه‌ها، که دارای بیشترین نرخ بازده سرمایه و سود در دنیای امروز می‌باشند.
- میزبانی اطلاعات، و کسب و کار در حوزه اینترنت،
- مخابرات اعم از شبکه‌های سیمی و بدون سیم، موبایل و ... به گونه‌ای حیرت‌انگیز در رشد و توسعه اقتصاد ملی نقش آفرینی می‌نماید. کشورهای آسیای شرقی نظیر کره جنوبی و مالزی نمونه‌هایی هستند که با سرمایه‌گذاری در این زمینه‌ها، جهشی خیره‌کننده داشته‌اند،
- آموزش و خدمات پشتیبانی در حوزه‌های سخت/نرم‌افزار و مخابرات، قابلیت فراوانی در ایجاد اشتغال مولد دارد،

توسعه کسب و کار الکترونیک

راهبردهای توانمندساز

ایجاد توانایی و مهارت در

سطح بنگاه و سازمان

ایجاد توانایی و مهارت در

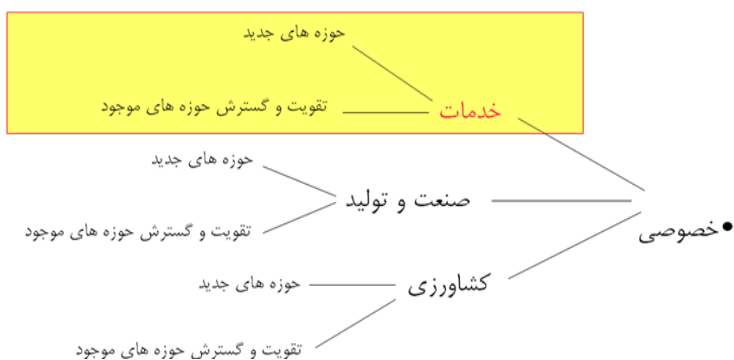
سطح فرد و خانواده

نقش فاوا در توسعه کسب و کارها

- کمک به راه‌اندازی کسب و کارهای متوسط و کوچک (MSE)،
- کمک به ایجاد چرخه تولید ثروت،
- توسعه شبکه‌های اجتماعی و دانشی،
- توسعه ارتباطات،
- کمک به کنترل و مانیتور نمودن محیط،
- کاهش هزینه‌ها: هزینه تأمین پهنای باند اینترنت پرسرعت، کمتر از یک درصد توسعه شبکه راه‌های فیزیکی می‌باشد.

فضای اشتغال کشور

• دولتی : اشباع شده است.

از سوی دیگر فاوا به عنوان ابزار مناسب مبارزه با فساد اداری، تمهیدی ضروری در راستای تامین شفافیت عملکرد دستگاه‌های دولتی و خدمات عمومی، و اعمال نظارت مؤثر، و ارزیابی دقیق بهره‌وری و بازدهی دستگاه‌های مربوطه می‌باشد. اتوماسیون کامل فرآیند خریدهای دولتی که در سال‌های اخیر در دستور کار دولت نیز بوده است، به عنوان یکی از تمهیدات اساسی در زمینه کاهش هزینه، افزایش بهره‌وری و کاهش فساد معرفی گردیده است.

ایجاد فرایند الکترونیکی خریدهای دولتی، به معنی فراهم ساختن زمینه و فرصت برابر رقابت در مناقصات برای عرضه‌کنندگان، و کاهش یا حذف تعاملات مستقیم فروشندگان با کارگزاران خرید دستگاه‌ها می‌باشد.

۴-۲-۳- نقش فاوا در استقرار دولت الکترونیک

توسعه شبکه بانكداری، بیمه، اخذ مالیات، شبکه فراگیر بهداشت و درمان، تامین بهینه امنیت، آموزش، تجارت و... در قالب الکترونیک، و بطور خلاصه ایجاد دولت الکترونیک، که متضمن افزایش سرانه خدمات الکترونیک است، می‌بایست در جهاد اقتصادی به صورت محوری مورد توجه قرار گیرد.

۵-۲-۳- شاخص‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران

بر اساس ارزیابی‌های انجام شده توسط سازمان ملل، رتبه ایران در شاخص دولت الکترونیک، در میان ۱۶۸ کشور جهان، رتبه ۱۰۲، و همچنین در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا رتبه ۱۵ می‌باشد، که جایگاه مطلوب و مناسبی نیست.

رتبه در منطقه	کشور	جایگاه شاخص دولت الکترونیکی در جهان	امتیاز
۱	بحرین	۱۳	۰.۷۳۶۳
۲	قزاقستان	۴۶	۰.۵۵۷۸
۳	امارات متحده عربی	۴۹	۰.۵۳۴۹
۴	کویت	۵۰	۰.۵۲۹۰
۵	اردن	۵۱	۰.۵۲۷۸
۶	عربستان سعودی	۵۸	۰.۵۱۴۲
۷	قطر	۶۲	۰.۴۹۲۸
۸	ترکیه	۶۹	۰.۴۷۸۰
۹	عمان	۸۲	۰.۴۵۷۶
۱۰	آذربایجان	۸۳	۰.۴۵۷۱
۱۱	ازبکستان	۸۷	۰.۴۴۹۸
۱۲	قرقیزستان	۹۱	۰.۴۴۱۷
۱۳	لبنان	۹۳	۰.۴۳۸۸
۱۴	گرجستان	۱۰۰	۰.۴۲۴۸
۱۵	ایران	۱۰۲	۰.۴۲۳۴

در زمینه وضعیت آمادگی الکترونیکی، رتبه ایران در بین ۷۰ کشور جهان در رده ۶۹ قرار داشته، و در میان کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا در جایگاه نهم قرار دارد.

کشور	جایگاه شاخص آمادگی الکترونیکی	امتیاز از ۱۰
امارات متحده عربی	۳۲	۶,۲۵
ترکیه	۴۳	۵,۲۴
اردن	۵۱	۴,۷۶
عربستان	۵۲	۴,۷۵
مصر	۵۷	۴,۲۱
پاکستان	۶۶	۳,۵۵
قزاقستان	۶۷	۳,۴۴
الجزایر	۶۸	۳,۳۱
ایران	۶۹	۳,۲۴

از دیگر شاخص‌های قابل ملاحظه در خصوص وضعیت این زیربخش، می‌توان از شاخص توسعه فاوا، شاخص هزینه سید فاوا^۱، شاخص دانش اقتصادی^۲ و شاخص آمادگی شبکه‌ای^۳ نام برد. در خصوص شاخص توسعه فاوا، مطابق آخرین آمار (سال ۲۰۰۸) ارائه شده، ایران در بین ۱۵۹ کشور جهان رتبه ۸۴ را داشته، و از طرفی در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا در جایگاه ۱۳ قرار دارد.

رتبه در منطقه	کشور	جایگاه شاخص توسعه فاوا درجهان	امتیاز
۱	امارت متحده عربی	۲۹	۶,۱۱
۲	بحرین	۳۳	۵,۶۷
۳	قطر	۴۵	۴,۶۷
۴	عربستان سعودی	۵۲	۴,۴۴
۵	ترکیه	۵۷	۳,۹۰
۶	کویت	۶۵	۳,۶۴
۷	قزاقستان	۶۹	۳,۲۷
۸	عمان	۷۱	۳,۴۵
۹	اردن	۷۴	۳,۳۳
۱۰	گرجستان	۸۰	۳,۲۲
۱۱	آذربایجان	۸۱	۳,۱۸
۱۲	لبنان	۸۲	۳,۱۷
۱۳	ایران	۸۴	۳,۰۸

- 1 - ICT Price Basket
- 2 - Knowledge Economic Index
- 3- Network Readiness Index

درزمینه شاخص هزینه سبد فاوا، طبق آخرین آمار ارائه شده، (سال ۲۰۰۹)، ایران در بین ۱۵۹ کشور جهان، رتبه ۸۳ را داشته، و نیز در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا در جایگاه ۱۱ قرار دارد. در شاخص دانش اقتصادی، ایران در بین ۱۴۰ کشور جهان، رتبه ۹۲ را دارا بوده، و در میان کشورهای منطقه جایگاه ۱۴ را دارد. در شاخص آمادگی شبکه‌ای نیز بین ۱۴۰ کشور جهان، کشور ما قرار ندارد؛ و در بین کشورهای منطقه، ۱۵ کشور در این رتبه بندی قرار دارند. (امکان دارد ما در رتبه ۱۶ قرار داشته باشیم).

۵-۲-۳- اقدامات پیشنهادی در بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات:

با عنایت به جایگاه خاص فناوری اطلاعات و ارتباطات، هم به عنوان یک بخش مستقل در اقتصاد ملی، و هم به عنوان یک زیرساخت توانمندساز، اقدامات اساسی زیر می‌بایست با روشی جهادی مد نظر قرار گیرند:

- تدوین برنامه جامع توسعه زیرساخت‌های فاوا به ویژه در زمینه گسترش شبکه باند پهن امن و پایدار، با امکان دسترسی عمومی و با قیمت‌های متناسب با نرخ‌های جهانی
- اعمال تدابیر لازم جهت ارتقاء شاخص‌های حوزه فاوا، به منظور دسترسی به بالاترین شاخص سرانه خدمات الکترونیک، در راستای کسب رتبه اول منطقه ای برابر سند چشم انداز
- اصلاح ساختارها با رویکرد رقابت‌محوری
- ایجاد و تقویت شهرک‌ها و پارک‌های علمی و مراکز رشد در حوزه فاوا، و حمایت از تجاری‌سازی نتایج تحقیقات
- توسعه فضا و امکانات آموزشی به منظور تأمین و ارتقاء نیروی انسانی مورد نیاز در حوزه فاوا و تشویق متخصصان برای کشف حوزه‌های جدید کسب و کار،
- ایجاد بنگاه‌های کوچک دانش‌محور
- یکپارچه‌سازی و استانداردسازی پایگاه‌های داده‌ای جهت بکارگیری بهینه منابع اطلاعاتی، در راستای ارائه خدمات مطمئن، سریع و ارزان در تولید، تجارت و شناساندن تولیدات و خدمات ملی، در عرصه داخلی و خارجی

- توسعه صنایع طراحی، ساخت و خدمات در حوزه فاوا
- توسعه کسب و کار و عرضه محصولات سخت / نرم افزاری و مخابراتی در سطح ملی و بین‌المللی
- ایجاد بسترهای مناسب برای توسعه کارآفرینی در حوزه کسب و کار، و تولید ثروت
- بکارگیری مؤثر فاوا در افزایش بهره‌وری
- تشکیل بازارهای ترکیبی (بنگاه به بنگاه) و بنگاه به مشتری در فضای سایبر
- اقدامات فوق بایستی به گونه‌ای برنامه‌ریزی و اجرا گردد که اولاً عقب‌ماندگی‌های موجود در شاخص‌های مربوطه از جمله:
 - شاخص اقتصاد دانایی محور^۱
 - شاخص فرصت‌های دیجیتالی^۲
 - شاخص توسعه فاوا^۳
 - شاخص آمادگی الکترونیک^۴
 - شاخص آمادگی شبکه ترکیبی^۵
 - شاخص دولت الکترونیک^۶
 - شاخص ترکیبی هزینه سبد فاوا
 - شاخص ترکیبی سرانه خدمات الکترونیکی
 - شاخص‌های مخابراتی به ویژه اینترنت پرسرعت و پهنای باند
- جبران گردیده، ثانیاً رتبه دوم در منطقه برابر برنامه پنج‌ساله پنجم، و رتبه اول برای سال ۱۴۰۴ بر اساس سند چشم‌انداز تحقق یابد، و این امر، عملی نخواهد گردید مگر با برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت جهادی.

-
- 1 - Knowledge Based Economy Index
 - 2 - Digital Opportunity Index (DOI)
 - 3 - ICT Development Index (IDI)
 - 4 - Electronic Readiness (ER)
 - 5 - Network Readiness Index (NRI)
 - 6 - Electronic Government (EGOV)

۳-۳- بخش مسکن:

بی شک بخش مسکن از اقتصاد کلان منفک نمی باشد. مطابق آمارها و واقعیات موجود، بخش مسکن در کشور بازده مطلوب را ندارد. بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها در بخش مسکن از بین رفته‌اند. به جهت ارتباط تنگاتنگی که بخش مسکن با اقتصاد کلان داشته و همچنین در راستای حرکت جهادی در این بخش و نیز در جهت جبران عقب‌ماندگی‌ها و عدم تکرار اشتباهات گذشته (از جمله طرح نواب، که اقدام غیر موثری بوده و از تعبیر مقام معظم رهبری که فرمودند (برای مردم مسکن باشکوه بسازید) - فاصله بسیار زیادی دارد ضروری ست که به این بخش به شکل ویژه‌ای عنایت شود.

مهم‌ترین محور حرکت جهادی در این بخش را می‌توان "آزادسازی انرژی و منابع مالی بخش خصوصی برای رونق بخشیدن به بخش مسکن با توجه به اصول: صنعتی‌سازی، انبوه‌سازی، کوچک‌سازی و سبک‌سازی، برای دهک‌های مختلف جمعیتی در محیط‌های شهری و روستایی" برشمرد. به جهت ارائه سیاست‌های جهادی در بخش مسکن، در گام نخست ضروریست این بخش به زیربخش‌های مربوطه تقسیم گردد؛ که عبارتند از:

- مسکن و ساختمان،

- مسکن و بافت فرسوده،

- مسکن مهر،

در ادامه سیاست‌هایی برای جهاد اقتصادی در هر کدام از زیربخش‌های فوق‌الذکر پیشنهاد گردیده است:

۳-۳-۱- مسکن و ساختمان:

مسکن جزئی از بخش ساختمان است. ساختمان بخش مهمی است که به اقتصاد حرکت می‌بخشد؛ بنابراین بایستی به آن توجه جدی داشت.

- مشکلات بخش مسکن و ساختمان:

• تولید مسکن در کشور ما بصورت تولید انبوه است، و بخش تعاونی یک شبکه حساب شده که ورود و خروج به آن تعریف دارد، نیست؛ به بیان دیگر تولید مسکن

به شکل تعاونی با استانداردهای بین‌المللی مطابقت ندارد،
 • تمرکز بر محور حمایتی و گروه‌های کم‌درآمد (باید همه گروه‌های مردم در نظر گرفته شوند و به ایشان اجازه فعالیت داده شود).

۲-۳-۳- مسکن و بافت فرسوده:

ورود به این بافت‌ها امری حساس است. مردمی که در بافت‌های فرسوده زندگی می‌کنند، می‌خواهند که دارای خانه‌های خوبی باشند، این امر تاکنون محقق نگردیده است، چرا که مردم مورد توجه نبوده‌اند. پول‌های مردم در بخش بافت فرسوده از بین رفته و سودی عاید آنان نگردیده است، در حالی که مردم باید منتفع باشند و سیاست برد-برد بین مردم و دولت برقرار شود. به عنوان یک تجربه موفق می‌توان به انگلستان اشاره کرد. در این کشور هم دولت و هم بخش خصوصی، در کنار یکدیگر بخش عمومی قوی‌ای را تشکیل داده‌اند و مردم با حضور فعال خود، زمین‌ها را خریداری نموده و سال به سال بافت‌های فرسوده را نوسازی می‌نمایند. در ایران چنین شرکت‌هایی وجود ندارند.

- مشکلات مسکن و بافت فرسوده:

• عدم منتفع شدن مردم و عدم برقراری سیاست برد-برد،
 • مسائل حقوقی بافت فرسوده، به عنوان مانعی در جهت رونق ساخت و سازها در این بخش،

۳-۳-۳- مسکن مهر:

طرح مسکن مهر، نوعی حرکتی جهادی در بخش مسکن است که از دو سال پیش آغاز گردیده است. اما در این زمینه سوالاتی مطرح است از جمله اینکه: آیا این طرح موثر بوده است؟ آیا هرگونه حرکت جهادی دارای بازده مطلوب و مفید است؟ پاسخ این سوالات منفی است. حرکت جهاد گونه بدون داشتن هدف و برنامه مناسب، مثمر ثمر نبوده و منجر به ائتلاف منابع خواهد شد. علی‌رغم آنچه که بیان گردید، باید اذعان داشت که شرکت سرمایه‌گذاری مسکن مهر دارای آثار مطلوبی نیز بوده است؛ چرا که اگر مسکن مهر نبود، بیکاری در سطح بسیار بالاتری قرار

داشت. اما از سوی دیگر، طرح مسکن مهر به بخش خصوصی لطمات فراوانی وارد آورده است. به نظر می‌رسد اگر همانند طرح بهسازی روستاها عمل می‌شد، نتایج مطلوب تری حاصل می‌گردید.

- اهم مشکلات طرح مسکن مهر را می‌توان اینگونه برشمرد:

- فقدان هدف گذاری،
- وارد آوردن لطمات فراوان به بخش خصوصی،
- مشخص نبودن دهک‌های منتفع از طرح مسکن مهر،

۴-۳-۳- سیاست‌ها و اقدامات پیشنهادی در بخش مسکن:

با عنایت به این امر که مسکن کالایی مهم در زندگی مردم بوده و سهم آن در بودجه، سرمایه‌گذاری و ارزش افزوده بسیار زیاد است (ارزش افزوده بخش مسکن تقریباً ۵٪ ارزش افزوده کل کشور می‌باشد)، معضلات این بخش نیز فراوان است. در این راستا توانمندسازی خانوارها در خرید مسکن در حل معضلات این بخش مؤثر خواهد بود. بنابراین شیوه‌های جدید تامین منابع مالی باید عملیاتی شود. ابزارهای مالی که بازار مسکن را به بازار سرمایه کشور وصل می‌کند، در قانون ساماندهی ماده ۱۴ طراحی شده است. مهم‌ترین اقدام دولت باید حل مشکل مالی باشد، بگونه‌ای که توان مردم و سرمایه‌گذاران در عرصه خرید و ساخت مسکن ارتقاء یابد.

سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی نیز باید به بخش تولید مسکن ورود پیدا کند. تمهیداتی پیش بینی شده است که از طریق آن‌ها، این مشکل حل گردد؛ از جمله طراحی پروژه‌های تجاری/مسکونی ترکیبی بدون حمایت دولت. این پروژه‌ها سودآور بوده، می‌تواند سطح تولید مسکن را افزایش دهد. این امر رشد اقتصادی را به دنبال خواهد داشت.

نکته حایز توجه دیگر در بخش مسکن آنست که سالانه تقریباً ۱۳٪ رشد اشتغال کشور، در این بخش می‌باشد. با عنایت به موارد فوق، قطعاً امسال برنامه‌ها نباید فقط محور حمایتی داشته باشند، بلکه باید بگونه‌ای باشند که کلیه گروه‌ها را، چه از منظر متقاضیان و چه از منظر سرمایه‌گذاران بخش مسکن در بر گرفته، و به آنها اجازه فعالیت دهد. اگر این اقدامات و تمهیدات صورت اجرایی گیرند، قطعاً آن حرکت جهاد گونه تحقق خواهد یافت.

– سیاست‌های پیشنهادی در بخش مسکن و ساختمان:

- برنامه مسکن جوانان،
- ایجاد بخش های تعاونی،
- حمایت از بنگاه های کوچک،
- حمایت از تولید مسکن کوچک،
- حمایت از پیمانکاران، مشاوران و...
- تهیه بسته سیاستی مخصوص بانک ها،
- ارائه وام مناسب در شهرهای کوچک،
- تجدید نظر در ارایه تسهیلات توسط دولت،
- سامان دهی مسکن در حاشیه ی شهرها، توام با اشتغال
- حمایت دولت از فناوری های نوین از طریق سیاست گذاری
- حمایت از سیاست پاک (پس انداز، انبوه سازی، کوچک سازی)
- توجه به اصل ۴۴ (واگذاری کار ساخت و ساز به بخش خصوصی و رفع موانع موجود)

• ایجاد چتر حمایتی با نام شورای عالی مسکن، جهت جلوگیری از موازی کاری

- طراحی و اجرای برنامه های جدی و موثر برای قشر متوسط و آسیب پذیر،
- تشکیل صندوق زمین و ساختمان (یکی از سهامداران صاحب ملک باشد، که البته این امر به فرهنگ سازی نیازمند است)
- حل مسائل تامین منابع مالی (تغییر روش تامین منابع مالی و ...)، تا همه اقشار در فرایند ساخت و خرید مسکن توانمند گردند.

– سیاست‌های پیشنهادی در بخش مسکن و بافت فرسوده:

- تشکیل شرکتهایی با حضور موثر دولت، بخش خصوصی و مردم،
- حمایت خاص دولت از بازسازی بافت فرسوده (در صورتی که به جای گسترش شهر، از تولید مسکن در بافت فرسوده حمایت شود، از بسیاری جهات

صرفه‌جویی می‌شود؛ زیرا این مناطق به لحاظ اجتماعی و اقتصادی کم‌بازده هستند و تمایل برای سرمایه‌گذاری در آن‌ها پایین است.)

- سیاست‌های پیشنهادی در بخش مسکن مهر:

- جذاب کردن طرح مسکن مهر
- مشخص سازی دقیق دهک های طرح
- ورود موثرتر بخش خصوصی
- بهره‌گیری از تجربه طرح بهسازی روستاها در مسکن مهر

۴-۳- بخش انرژی:

مهم‌ترین محورهای بخش انرژی برای حرکت جهادی را می‌توان "کاهش مصرف انرژی به میزان ۶۶٪ تا افق چشم‌انداز"، "تأمین انرژی مورد نیاز برای رشد ۸/۶ درصدی اقتصاد ملی"، "تأمین منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری"، "اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در بخش انرژی، به ویژه صنعت نفت و گاز" و "تشکیل بنگاه‌های فراگیر ملی با بهره‌گیری از تجارب سه دهه انقلاب اسلامی جهت حضور در بخش بالادستی نفت و گاز منطقه، به عنوان محرک‌ها و پیشران‌های جهاد اقتصادی در تجارت خارجی" برشمرد. با توجه به مطالب ارائه‌شده، اقدامات پیشنهادی در این بخش عبارتند از:

۱-۳-۴- بهره‌گیری از منابع مردمی (نیروی انسانی و سرمایه مالی) از طریق مشارکت موثر آن‌ها، و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و خصوصی‌سازی کارآمد، در حداقل زمان ممکن با نظارت مؤثر دولت،

۲-۳-۴- بکارگیری پتانسیل سرمایه‌ای منابع مالی کشور از جمله:

۱-۲-۳-۴- بکارگیری بیست میلیارد دلار سپرده بانک مرکزی در بانک‌های چین، که با هدف اخذ فاینانس صورت پذیرفته، اما تاکنون عملی نشده است. لذا پیشنهاد می‌شود این رقم به شرط عدم تبدیل به ریال، به بانک‌های داخلی منتقل گردیده و با موظف کردن آن‌ها به پرداخت سهم از سوی خود، جهت پروژه‌ها و طرح‌های فاینانس، به آنان اعطا گردد.

۲-۲-۳- استفاده از ارز سپرده بانک مرکزی، که طبق برآوردهای به عمل آمده یکصد میلیارد دلار می باشد. این مبلغ بایستی در اختیار بانک‌های داخلی قرار گرفته و با شرط عدم تبدیل به ریال به عنوان منابع مالی برای سرمایه‌گذاری طرح‌های بخش انرژی مورد استفاده قرار گیرد.

۳-۲-۳- نحوه استفاده از منابع محدود موجود، نیازمند اولویت بندی است، لذا بایستی صرفاً فازهای ناقص و نزدیک به بهره‌برداری پارس جنوبی تکمیل گردد.

۳-۳-۳- ایجاد تعادل اقتصادی در بخش تولید انرژی برق: قیمت واقعی خدمات انرژی (مانند برق) باید پرداخت گردد، تا بنگاه‌های اقتصادی تولیدکننده انرژی بتوانند به فعالیت خود ادامه دهند. هم‌اکنون شرکت‌های تولید کننده برق تنها بخشی از پول حاصل از فروش برق را دریافت می‌کنند؛ که با اقتضانات کار اقتصادی منافات دارد. همچنین شرکت‌ها بدلیل عدم وجود فاینانس خارجی قادر به اجرای طرح‌های نگهداری و توسعه خود نیستند. شرکت توانیر بیش از هفت هزار میلیارد تومان بدهی به پیمانکاران دارد، که از عهده پرداخت آن بر نمی‌آید. ضمن آنکه بوروکراسی حاکم مانعی در جهت سرمایه‌گذاری مردم در بخش نیروگاه‌هاست. در این راستا، بایستی در هنگام اعلام جهاد اقتصادی، زمینه مناسب جهت حرکت جهادی نیز فراهم گردد.

۴-۳-۴- جلب مشارکت سرمایه‌های مردم مستلزم تعریف بسته‌های اقتصادی و پروژه‌ای با دوره بازگشت سرمایه کوتاه و جذاب است، که به نظر می‌رسد در حوزه انرژی این بسته‌های سرمایه‌گذاری قابل تعریف هستند. بگونه‌ای که می‌توانند با بازارهای دیگر جذب‌کننده نقدینگی، رقابت نمایند.

۱-۳-۴- سازوکار بهینه‌سازی مصرف انرژی در سمت مصرف‌کننده نهایی، فعالیت است که در چرخه کلان اقتصادی کشور دوره بازگشت سرمایه آن کوتاه است، از جمله کمک به مردم جهت عایق‌کاری ساختمان. این موضوع به صرفه‌جویی در مصرف منجر می‌گردد. از سویی اشتغال در حوزه مدیریت مصرف به عنوان یک محور جهاد اقتصادی نیز می‌تواند به حل مشکل اشتغال یاری نماید و نیز بهره‌وری این بخش، و درآمد دولت را افزایش دهد (با کاهش مصرف حامل‌های انرژی، مازاد آن صادر و تبدیل به ارز نقد می‌شود.) ساده‌ترین این اقدامات عایق‌کاری در ساختمان

ها و طرح اصلاح تجهیزات مصرفی مردم مثل بخاری و کولر می باشد، که همین امر موجب ایجاد اشتغال گردیده و حتی از طرح‌های سرمایه‌گذاری بزرگ نیز سریعتر به گردش در می‌آید، و شاخص‌های مربوط به اشتغال را بهبود می‌بخشد. جنس مساله نیز با جنس یک حرکت مردمی و جهادی در مقیاس گسترده هماهنگی دارد. ظرفیت‌های مطلوبی در بخش خصوصی با اتکای بانک‌ها وجود دارد، که می‌تواند از این حرکت‌ها پشتیبانی کند. در این قالب شرکت‌های خدمات انرژی می‌توانند ابزار مناسبی باشد، تا سهم مردم در حرکت جهادی، که مدیریت مصرف بهینه انرژی است، تحقق یابد.

۲-۴-۳- دولت از چرخه مالی تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی خارج شود. بدین صورت که طرف خریدار برق و طرف تأمین‌کننده، به صورت مستقیم در تعامل مالی باشند. بدین ترتیب که توزیع‌کننده و تولیدکننده برق همگی خصوصی باشند. سهم جهادی بخش دولتی در حوزه حامل‌های انرژی این است که از چرخه مالی بین تولیدکننده و مصرف‌کننده خارج شده و نقش حاکمیتی و نظارتی خود را ایفا نماید. به نظر می‌رسد بحث هدفمند کردن یارانه‌ها درگیر مناقشات سیاسی گردیده، و دولت نتوانسته است بطور شایسته آن را اجرایی کند. در این راستا می‌بایست مبادلات در بخش خصوصی صورت گیرد، و دولت فقط در تزریق یارانه‌ها دخالت داشته باشد، نه در حوزه فروش برق و حامل‌های انرژی. اینکه شرکت توانیر از مردم ۴۵ تومان به ازای هر کیلووات ساعت، پول دریافت نماید و سپس به خزانه دولت واریز کرده و تنها ۲۷ تومان آن به تولیدکننده‌ی برق یعنی شرکت توانیر بازگشت داده شود، نقض غرض بوده، و بنگاه اقتصادی را از کار خواهد انداخت.

۳-۴-۳- دیگر حرکت جهادی دولت این است که از منابعی که در طرح‌های عمرانی استفاده می‌شود، صرف نظر نموده و حتی الامکان، به بخش خصوصی اجازه دهد از این پول استفاده نماید (حداقل در حوزه انرژی)

۴-۴-۳- دولت باید هزینه‌ها را کم، و فعالیت‌ها را افزایش دهد. اکنون در سال جهاد اقتصادی ساعت کار به ۳۲ ساعت در هفته تقلیل یافته، که مغایر حرکت جهادگونه است. این تصمیم کار و اشتغال را دچار رکود می‌نماید. انضباط مالی دولت در حوزه

اجرائی مستلزم آنست که هزینه ها را کاهش داده و با حداکثر بهره وری از نیروی انسانی استفاده شود.

۳-۴-۵- تسهیل بهینه معاملات بخش دولتی مانند مناقصات.

۳-۴-۶- تمرکز بر بهره‌برداری از مخازن مشترک نفت و گاز با کشورهای همسایه، و معین نمودن تکلیف آن‌ها در بازه زمانی مشخص (نوار مرزی غرب و خلیج فارس) با استفاده از مدیریت و سرمایه مردمی به صورت فروش سهام، و نه تنها اوراق مشارکت.

۳-۴-۷- کاستن از مقررات زاید، شرط لازم جهاد اقتصادی است. هم‌اکنون در برخی موارد تدوین قانون معاملات که از وظایف مجمع هر بنگاه اقتصادی است، توسط مجلس انجام می‌گیرد، که این امر موجب محافظه کاری مجری می‌گردد.

۳-۴-۸- در واگذاری‌ها علاوه بر سرمایه بخش خصوصی، توانایی و کارآمدی در اداره واحدها نیز، در نظر گرفته شود، تا اعمال مدیریت بصورت موثر انجام پذیرد. در واگذاری پتروشیمی و پالایشگاه‌ها به سهام عدالت، عملاً بخش خصوصی کارآمد مدیریت این واحدها را در راستای هدف مورد نظر، یعنی افزایش بهره وری به دست نگرفت، و اهداف مورد نظر محقق نگردد.

۳-۴-۹- جلوگیری از تلفات بیش از ۱۷۰ میلیون بشکه گازهای همراه نفت (معادل نفت خام)، و فراوری و انتقال گاز به ارزش تقریبی ۱۷ میلیارد دلار، با واگذاری بهره‌برداری آن‌ها به مردم یا شرکت‌های خدمات انرژی و سرمایه‌گذاران، به صورت مشارکتی.

۳-۴-۱۰- مشارکت بخش خصوصی در توسعه بیش از یکصد لایه مخزنی کشف شده و آماده توسعه، و بهره‌برداری از منابع نفت و گاز در سطح کشور، که هم می‌تواند به شکل‌گیری بنگاه‌های اقتصادی با منابع انسانی بزرگ در بخش انرژی منجر شود، و نیز از سویی به اشتغال و افزایش تولید نفت، یاری نماید. قالب قراردادهای می‌تواند به شکل مشارکت یا سهمی از تولید صیانتی نفت تعیین گردد، تا توسعه‌دهندگان در ازای برداشت صیانتی و بهینه، بر اساس منحنی دیپلیشن از بهره‌مندی بیشتری نیز برخوردار گردند. (بند ۲ و ۳ سیاست‌های کلی، ماده ۱۲۹ برنامه پنجم، قانون وزارت نفت).

۳-۵- بخش حمل و نقل

در این بخش مهم‌ترین محور شعار جهاد اقتصادی، تحقق "مدیریت ترکیبی بخش‌های مختلف حمل و نقل، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های حمل و نقل دریایی، زمینی، ریلی و هوایی کشور، و کاهش میزان مرگ و میر در حوادث، و بهبود راندمان انرژی در کشور" می‌باشد.

۳-۵-۱- ابعاد اقتصادی بخش حمل و نقل

بخش حمل و نقل به عنوان اصلی‌ترین شاخص سنجش رشد اقتصادی، نقش مهمی در تحقق جهش اقتصادی دارد. حمل و نقل از سه جنبه در تحقق رشد اقتصادی موثر است:

الف) حمل و نقل به عنوان یکی از نیازهای اولیه کارخانجات و کارگاه‌های تولیدی، با جابجایی مواد خام از مبادی اولیه به محل تولید، و نیز رساندن محصولات تولیدی به بازارهای میانی و نهایی، به تحقق بهینه امر تولید در کشور یاری می‌رساند. بهره‌وری بالا و پویایی این بخش موجب بهبود فضای تولید، و کسب و کار گردیده و زمینه رشد تولیدات داخلی را فراهم می‌سازد.

ب) حمل و نقل به عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های خدمات، حدود ۸ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص می‌دهد، و از این رو خود، صنعتی مولد و حیاتی در اقتصاد محسوب می‌شود.

ج) حمل و نقل همچنین به عنوان یکی از زیرساخت‌های حیاتی صنعت گردشگری به شمار می‌آید. ایجاد زیرساخت‌ها و سامانه‌های حمل و نقل مناسب، یکی از پیش‌نیازهای اساسی رشد گردشگری محسوب می‌گردد، که به عنوان صنعتی مادر و درآمدزا، قادر است نقشی اساسی در رشد اقتصادی ایفا نماید.

۳-۵-۲- اقدامات پیشنهادی در بخش حمل و نقل:

برخی از مصادیق جهاد اقتصادی برای هر یک از زیر بخش‌های حمل و نقل اعم از:

- حمل و نقل هوایی،
- حمل و نقل دریایی،
- حمل و نقل ریلی،

- حمل و نقل جاده ای،
 - حمل و نقل شهری،
- شامل موارد زیر است:

۱-۲-۵-۳- اقدامات پیشنهادی در زیربخش حمل و نقل هوایی:

- استفاده بهینه از ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی حمل و نقل هوایی بازرگانی کشور،
- افزایش حمل و نقل مسافران داخلی و خارجی،
- جذب مسافر و بار ترانزیت منطقه خلیج فارس،
- افزایش بازار پروازهای عبوری،
- توسعه پروازها به مناطق غیربرخوردار،
- ارتقاء بهره‌وری فرودگاه‌های زیان ده و غیرتجاری کشور،
- ارتقاء توان مهندسی تعمیرات و نگهداری هواپیما،
- توسعه صنعت گردشگری و توریسم،
- توسعه فرصت‌های شغلی حمل و نقل هوایی،

۲-۲-۵-۳- اقدامات پیشنهادی در زیربخش حمل و نقل ریلی:

- توسعه، تکمیل و نوسازی شبکه خطوط راه آهن کشور،
- افزایش و بهبود خدمات، و ارتقا سطح بهره‌وری،
- افزایش حمل و نقل مسافر و تناژ بار ریلی داخلی و بین المللی،
- افزایش سهم راه آهن از حمل و نقل بارهای بنادر،
- توسعه و نوسازی ناوگان ریلی،
- حمایت از شرکت‌های حمل و نقل ریلی و اقتصادی شدن سرمایه‌گذاری در ناوگان و زیرساخت‌های راه آهن،
- واگذاری تصدی‌های غیر ضرور و استفاده حداکثری از مشارکت بخش غیردولتی در توسعه حمل و نقل ریلی،

۳-۲-۵-۳- اقدامات پیشنهادی در زیربخش حمل و نقل دریایی:

- استفاده بهینه از فرصت‌های تجاری حمل و نقل دریایی کشور
- افزایش عملکرد ناوگان ملی و ملکی ایرانی در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی حمل و نقل دریایی کالاهای تجاری و مواد هیدروکربنی
- افزایش ترانزیت غیر لوله‌ای
- جذب سهم ترانشیپ دریایی کالا در منطقه
- توسعه حمل و نقل دریایی مسافر
- افزایش سهم شرکت‌های خدمات دریایی ایرانی در بازار خدمات ساحلی و فراساحلی
- افزایش ظرفیت ناوگان تجاری و نفتی
- حمایت از بخش غیر دولتی و افزایش انگیزه خرید شناورها
- اقتصادی شدن سرمایه‌گذاری در ناوگان دریایی کشور و حمایت از مالکان کشتی‌های ایرانی

۴-۲-۵-۳- اقدامات پیشنهادی در زیربخش حمل و نقل شهری:

- جلوگیری از گسترش بیرویه شهرها
- حمایت از توسعه شهرک‌های اقماری
- ارتقاء ایمنی و کاهش میزان تصادفات
- کاهش آلودگی هوا و آلاینده‌های شنیداری
- برنامه ریزی و آینده‌نگری جهت توسعه ناوگان حمل و نقل همگانی
- صرفه‌جویی در مصرف سوخت
- تحقق اهداف مندرج در قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت، از جمله سهم ۱۰ درصدی حمل و نقل ریلی از حمل و نقل عمومی، در شهرهای بزرگ، و تحقق سهم ۳۰ درصدی حمل و نقل ریلی از حمل و نقل عمومی در شهر تهران
- ساماندهی و یکپارچه‌سازی سیستم‌های حمل و نقل مسافر، و بار، با تاکید بر استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی
- توسعه وسایل نقلیه سبز (هماهنگ با محیط زیست) و محدود نمودن وسایل نقلیه آلاینده

۵-۲-۳- اقدامات پیشنهادی در زیربخش حمل و نقل جاده‌ای:

- استفاده بهینه از موقعیت جغرافیایی استراتژیک کشور در کریدورهای ترانزیتی و افزایش سهم ناوگان حمل و نقل بین‌المللی
- نوسازی ناوگان حمل و نقل جاده‌ای کشور
- تقویت و توسعه زیر ساخت‌های کشور در بخش حمل و نقل، و توسعه آزاد راه‌ها و بزرگ راه‌ها، با اولویت شبکه ملی و ترانزیتی، و نگهداری از این زیر ساخت‌ها مطابق با استانداردهای جهانی
- بستر سازی جهت رقابت پذیر کردن فعالیت‌های حمل و نقل، با توجه به مزیت‌های نسبی در زنجیره‌ی ارزش و خدمات لجستیک حمل و نقل
- افزایش ایمنی سفر و کاهش تصادفات جاده‌ای و همچنین ارتقای سلامت و بهبود کیفیت مسافرت‌ها
- روان سازی ترافیک جاده‌ها، صرفه جویی در میزان مصرف سوخت، افزایش کیفیت و ایمنی شبکه راه‌های کشور و کاهش تعداد کشته‌ها
- افزایش حجم ترانزیت کالا از قلمرو کشور

۴- نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

- روش‌ها و تمهیداتی که تاکنون برای حل مشکلات اقتصادی کشور اندیشیده شده‌اند؛ به شکلی بنیادین چاره‌گر دردهای اقتصاد ایران نبوده‌اند. اهم دلایل عدم پیشرفت اقتصادی کشور را می‌توان در موارد زیر جست و جو نمود:
- ۱- اشکالات ساختاری در نظام اداره کشور، حجیم بودن اندازه دولت و دخالت متصدیان فراوان در امور مختلف
 - ۲- عدم تطابق و همسویی سیاست‌های بازرگانی کشور با سیاست‌های تولید
 - ۳- نقش اندک بخش خصوصی در اقتصاد
 - ۴- دستوری اداره کردن ساختار پولی کشور، به‌جای بهره‌گیری از ساز و کارهای اقتصادی
 - ۵- فقدان برنامه‌ریزی مناسب، به‌دلیل عدم ارائه آمار و اطلاعات دقیق از میزان نرخ

رشد اقتصادی، نرخ تورم و میزان بیکاری

با توجه به آنچه آمد می‌توان گفت جهت تحقق طرح جهاد اقتصادی در سال ۱۳۹۰ و تداوم آن طی سال‌های آینده، بایستی به ارزش‌ها و الزامات حاکم بر این مفهوم عنایت داشت، که می‌توان با توجه به شرایط فعلی کشور به مولفه‌های زیر اشاره نمود:

- افزایش ضریب خود اتمکایی در جامعه
 - مدیریت زمان و سرعت بخشیدن به کارها
 - اصلاح الگوی مصرف
 - تقدس بخشیدن به کار و تولید ثروت
 - بهبود شاخص توزیع درآمد (ضریب جینی و ...)
 - کارآمد کردن دولت (قوای سه‌گانه)
 - برنامه ریزی صحیح و نظارت بر اجرای برنامه‌ها
 - عمومی سازی اقتصاد (مردمی سازی اقتصاد)،
 - تخصیص بهینه منابع
 - انسجام و وحدت ملی (عزم و اراده ملی)
 - فرهنگ سازی در جهت خدا باوری، و اعتماد و خوش بینی نسبت به یکدیگر
 - سرعت بخشیدن به حرکت کشور در راستای کسب جایگاه مطلوب بین کشورهای منطقه
 - ترجیح منافع ملی به منافع فردی و جناحی
- در این راستا بایستی ساختار اقتصادی متناسب با شرایط کشور بازتعریف شود، و ثبات اجرای سیاست‌ها در دولت‌های مختلف تداوم یافته و نهایتاً اهداف زیر به‌عنوان اهداف جهاد اقتصادی محقق گردد:
- ۱- ایجاد رشد اقتصادی پایدار در کشور
 - ۲- تحقق اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه
 - ۳- جبران عقب‌ماندگی‌ها نسبت به سند چشم‌انداز
 - ۴- توجه به اولویت‌های اساسی اقتصادی ملی

- ۵- افزایش تولید و کاهش مصارف غیر ضرور
- ۶- مدیریت بهینه منابع
- ۷- رعایت مولفه های هزینه - فایده در تمام فعالیت های اقتصادی (خرد و کلان)
- ۸- آزادسازی اقتصادی و برقراری نظام عرضه و تقاضا، ضمن ایجاد نظام اقتصاد رقابتی
- ۹- بسیج پتانسیل های مردم در فعالیت های اقتصادی
- ۱۰- اتخاذ سیاست های پولی و مالی مناسب
- ۱۱- اخذ فناوری های پیشرفته و بومی کردن تولید
- ۱۲- رفع نقایص نظام بانکی و کاهش نرخ سود با سازوکارهای اقتصادی، به منظور توسعه و ارتقا ظرفیت کارآفرینی کشور
- ۱۳- بکارگیری سیاست های مالیاتی متناسب با وضع فعلی اقتصاد کشور
- ۱۴- تثبیت هدفمندی یارانه ها همراه با رضایتمندی اجتماعی
- ۱۵- اتخاذ سیاست های توسعه متوازن در تمامی بخش ها
- ۱۶- مبارزه با دشمن در حوزه اقتصادی در راستای شکستن تحریم ها
- ۱۷- تقویت روحیه ایثار، اخوت و برادری در پیشبرد امور

فهرست منابع و مآخذ:

- قرآن کریم،
- نهج البلاغه، ترجمه مرحوم دشتی
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی
- اسناد برنامه پنجساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی
- ترازنامه هیدروکربوری کشور سال ۱۳۸۷، وزارت نفت
- ترازنامه انرژی سال ۱۳۸۷، وزارت نیرو
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری (مدظله العالی)
- آمار و اطلاعات دفتر اقتصاد کلان معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
- مشروح مذاکرات و جلسات کمیته های تخصصی کمیسیون امور زیربنایی و تولیدی